

فصلنامه علمی مطالعات برنامه‌ریزی سکونتگاه‌های انسانی
دوره ۱۵، شماره ۴ (پیاپی ۵۳)، زمستان ۱۳۹۹
شاپای چاپی ۵۹۶۸-۲۵۳۸ شاپای الکترونیکی ۵۹۵۵X-۲۵۳۸
<http://jshsp.iaurasht.ac.ir>

مقاله پژوهشی
صص. ۱۳۴۵-۱۳۵۸

تحلیل نقش گردشگری روستایی در توسعه سکونتگاه‌های روستایی (مطالعه موردی: شهرستان تکاب، استان آذربایجان غربی)

محمد صادق علیائی* - استادیار جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی و عضو هیأت علمی وزارت علوم تحقیقات و فناوری، تهران، ایران

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۰۸/۰۶

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۱۲/۰۹

چکیده

گردشگری روستایی با توجه به کارکردهای متنوع و نیز توانایی بالا در ایجاد ارتباط با سایر بخش‌های اقتصادی به عنوان یک استراتژی برای توسعه مناطق روستایی مطرح گردیده است. هدف پژوهش حاضر در بررسی آثار گردشگری روستایی در توسعه مناطق روستایی شهرستان تکاب است. روش تحقیق در این پژوهش از ترکیب روش‌های اسنادی و پیمایشی و جمع‌آوری اطلاعات با استفاده از تکنیک مصاحبه حضوری مستقیم و تکمیل پرسش‌نامه صورت گرفته است. جامعه آماری تحقیق ساکنان ۶ روستای شهرستان تکاب بر حسب قواعد نمونه‌گیری تصادفی انجام پذیرفته است. برای تجزیه و تحلیل روابط بین متغیرها از آزمون‌های t تک نمونه‌ای و تحلیل رگرسیون استفاده شده است. نتایج تحقیقات نشان می‌دهد در مدل برازش رگرسیونی، ضریب تعیین برابر با (۰/۸۴۲)، و در سطح ۹۹ درصد معنادار بوده است که نشان‌دهنده تاثیر مثبت گردشگری روستایی بر ابعاد متغیرهای مستقل تحقیق می‌باشد. مقادیر β در ابعاد اقتصادی (۰/۷۷۵)، اجتماعی-فرهنگی (۰/۱۷۶)، کالبدی (۰/۴۶)، محیطی (۰/۰۵۷) می‌باشد. گردشگری روستایی به دلیل ظرفیت‌های بالای اشتغال و درآمد زایی اگر مسئولین امر برنامه‌ریزی‌های دقیق و اصولی طرح نمایند می‌تواند نقش مهم و اساسی در توسعه روستایی منطقه داشته باشد و اگر چنانچه درست برنامه‌ریزی نشود موجب خسارت‌های زیست‌محیطی و مشکلات اجتماعی در منطقه خواهد شد.

واژه‌های کلیدی: گردشگری روستایی، آثار اقتصادی، آثار اجتماعی، آثار زیست‌محیطی، شهرستان تکاب

نحوه استناد به مقاله:

علیائی، محمد صادق. (۱۳۹۹). تحلیل نقش گردشگری روستایی در توسعه سکونتگاه‌های روستایی پایدار. مطالعات برنامه‌ریزی سکونتگاه‌های انسانی، ۱۵(۴)، ۱۳۴۵-۱۳۵۸.

http://jshsp.iaurasht.ac.ir/article_672816.html

مقدمه

گردشگری به یک واقعیت مهم اجتماعی و یک فعالیت عظیم اقتصادی تبدیل شده است. به طوری که فعالیت‌های مرتبط با آن نقش موثری در توسعه اجتماعی- اقتصادی بویژه برای کشورهای که با پتانسیل تکنولوژیکی صنعتی ضعیف مواجه هستند، ایفا می‌کند (Richardson, 2010:2). این صنعت، علاوه بر درآمدزایی و اشتغال، اشاعه فرهنگ آن منطقه را نیز به دنبال خواهد داشت (Mahdavi, 2008; 40). در این بین گردشگری روستایی با توجه به کارکردهای متنوع و نیز توانایی بالا در ایجاد ارتباط با سایر بخش‌های اقتصادی به عنوان یک استراتژی برای توسعه اجتماعی- اقتصادی سکونتگاه‌های روستایی مورد توجه قرار گرفته است (Mahmoudi et al, 2011:137). به همین دلیل لویس ترنر گردشگری را امید بخش‌ترین و پیچیده‌ترین صنعتی می‌داند که جهان سوم با آن روبروست و معتقد است گردشگری روستایی بیشترین قابلیت را برای جانشینی دیگر صنایع درآمدزا دارد (Rayan, 1995: 256) و محققان آن را به عنوان گذرنامه توسعه بر می‌شمارند (Zangiabadi, 2008). اغلب کشورها به ویژه کشورهایی که به لحاظ موقعیت مکانی، دارای مناظر طبیعی، آثار باستانی، تنوع اقلیمی، آداب و سنن اجتماعی هستند، گردشگری روستایی را در برنامه‌های توسعه ملی خود گنجانده‌اند تا از این طریق بتوانند فرایند توسعه ملی خود را سرعت بخشند (Rokanuddin Eftekhari, 2002: 24) و به عنوان راهبردی برای حفظ محیط‌زیست و فرهنگ سنتی روستایی محسوب می‌گردد (Rokanuddin Eftekhari, 2002; Ramazan Nejad et al, 2019) با وجود این امر که حدود ۲۵/۹ درصد جمعیت کشور ایران در روستاها ساکن هستند (Statistics Center of Iran, 2016) و ۹۰ درصد عرصه‌های منابع طبیعی را در اختیار دارند و از آن بهره برداری می‌کنند (Aliai, 2015)، اقتصاد متکی به نفت ایران باعث رکود بخش کشاورزی، مهاجرت روستاییان، از بین رفتن زمین‌های زراعی، نابودی بسیاری از روستاها و زاغه نشینی در شهرها شده است (Khosrojerdi, 2016: 154). در این میان توجه مناطق روستایی به دیگر فعالیت‌های توسعه‌ای نظیر گردشگری به عنوان مکمل بخش کشاورزی می‌تواند از جنبه‌های مختلف تضمینی در بهبود شرایط زندگی روستاییان باشد. تا کیفیت زندگی اقشار فقیر و آسیب پذیر اجتماع روستایی را بدین طریق ارتقاء بخشید (Asadi et al, 2016). توسعه گردشگری روستایی دارای آثار دو سویه منفی و مثبت اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی در مناطق روستایی است توسعه آن می‌تواند در توانمندسازی مردم محلی و توسعه منابع انسانی (Salehpour, 2019) تنوع بخشی اقتصادی، ارتقای استانداردهای زندگی از طریق تأمین خدمات اجتماعی و پرکردن شکاف بین نواحی شهری و روستایی در زمینه‌های مختلف و کاهش مهاجرت روستایی به کلان شهرها نقش عمده‌ای داشته باشد (Faraji Sabkbar et al, 2012). همچنین می‌تواند سبب افزایش قیمت زمین (Einali & Rumiani, 2015: 201) اشتغال فصلی و موقت در بیشتر مواقع سال گردد (Norris et al, 2007: 12). بنابراین، فضاهای روستایی می‌تواند از طریق توسعه فعالیت‌های گردشگری مورد تهدید قرار گیرند (Hall, 2004).

دولت حرکت از اقتصاد تک پایه به سوی اقتصاد متنوع و با ثبات را در برنامه کاری خود قرار داده است. یکی از این برنامه‌ها توسعه گردشگری است و سکونتگاه‌های روستایی زمینه‌های مساعدی برای توسعه این فعالیت را دارند. بدون شک، دستیابی به چنین هدفی مستلزم شناخت فرایند گردشگری، طبقه‌بندی رویکردها، آثار اجتماعی - فرهنگی، زیست محیطی و اقتصادی است، تا با یک پشتوانه علمی و آگاهی از آثار مثبت و منفی این پدیده در جهان و ایران، به انتخاب یک راهبرد منطقی واقع گرا توأم با برنامه‌ریزی و مدیریت صحیح گردشگری در چهارچوب فرایند توسعه همه جانبه و پایدار دست یابد. محدوده مورد مطالعه در این پژوهش شهرستان تکاب می‌باشد. تاکنون در این منطقه بیش از ۱۶۰ آثار تاریخی و طبیعی به ثبت ملی رسیده است. دارای جاذبه‌های کوهنوردی، آثار باستانی تاریخی مانند تخت سلیمان مرکز فرمان روابی سلسله ساسانیان، چمن متحرک، چملی گولی روستای بدرلو، آبشار طبیعی، آب‌های گرم روستایی قینرجه و احمد آباد است. با دارا بودن موقعیت جغرافیایی خاص، کوه‌های مرتفع، چشمه سارهای سرد و خنک، هر ساله پذیرای گردشگران زیادی می‌باشد. علیرغم وجود جاذبه‌های متنوع تاریخی و طبیعی در این منطقه، توجه کافی بدان صورت نگرفته است و شهرستان تکاب جزء شهرستان‌های کمتر توسعه یافته دسته‌بندی شده است. در همین راستا در مقاله حاضر سعی بر آن است که به سه فرضیه پاسخ داده شود: بین اثرات اقتصادی، اجتماعی، کالبدی و زیست محیطی گردشگری روستایی با توسعه روستایی منطقه رابطه معنی‌داری وجود دارد.

بر اساس تعریف سازمان جهانی توریسم (WTO) گردشگری شامل فعالیت‌های اشخاصی است که به خارج از محیط عمومی و معمولی خود مسافرت و در آنجا اقامت می‌کنند، مشروط بر اینکه این اقامت کمتر از یک روز و بیشتر از یک سال نباشد و با اهدافی همانند تفریح، تجارت و غیره در ارتباط باشد (Baqaei & Hosseinzadeh Dalir, 2003: 26; Zarafshani et al, 2013). از فعالیت‌های گردشگری بعنوان صادرات نامرئی نام می‌برند، میزان رشد صنعت توریسم در دو دهه گذشته معادل ۷۰ درصد برآورد شده است (Najafikani Kani, 2016 & Movahed, 2011) این حجم عظیم مالی توأم با اشتغال مستقیم و غیرمستقیم سبب شده در کشورهای مختلف جهان با توجه به توانمندی‌های طبیعی، میراث فرهنگی و تاریخی خود، سعی کنند تا سهمی از این صنعت را به خود اختصاص دهند (Papli Yazdi & Saghaei, 2006).

گردشگری روستایی نیز به عنوان یک فعالیت تفریحی-اجتماعی، در نیمه دوم قرن هجدهم در انگلستان و اروپا ظاهر شده است (Molaei Hashjin et al, 2011). و شامل فعالیت‌ها و گونه‌های مختلف گردشگری در محیط‌های روستایی و پیرامون آن‌ها و دربردارنده ارزش‌ها و آثار متفاوتی برای محیط زیست روستا، اعم از طبیعی و انسانی است (Mahdavi et al, 2008). هر چند گردشگری روستایی به طور کلی موضوع جدیدی نیست، اما اهمیت و نقشی که در توسعه پایدار جوامع روستایی دارد، به تازگی مشخص و تأیید شده است (Mousavi & Rajabi, 2012). توسعه گردشگری در مناطق و جوامع روستایی به عنوان یک گزینه جایگزین توسعه برای سه دلیل مورد توجه است: الف) توانایی توریسم در کمک به حل مسائل و چالش‌های پیش روی سکونتگاه‌های روستایی از قبیل برنامه‌ریزی، تعادل روستا-شهری، زمینه‌سازی برای تغییرات اجتماعی؛ ب) توسعه اقتصادی و متنوع سازی فعالیت‌ها و دسترسی بهتر به فرصت‌های اشتغال و درآمد؛ و ج) توسعه زیرساختی و مسکن روستایی؛ که این اهداف می‌تواند به ساکنین روستایی برای ماندگاری و بهبود کمی و کیفی شاخص‌های توسعه در مناطق روستا کمک کند (Drăgulănescu & Druțu, 2012:196).

ارزیابی نقش گردشگری در توسعه روستایی بدلیل درهم آمیختگی آن با ساختارهای اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و منابع انسانی محلی امری دشوار است. گردشگری روستایی می‌تواند آثار متعددی بر منطقه داشته باشد. اثرات اقتصادی از قبیل ایجاد فرصت‌های اقتصادی برای ساکنان مناطق روستایی (Jay & Scott, 2011)، اقامت گردشگران در روستا، خرید کالاهای محلی، کاهش فقر، تزریق پول به اقتصاد محلی (Javan & Saghaei, 2004). افزایش قیمت زمین به علت ایجاد تأسیسات و امکانات توریستی، اولویت دهی تأسیس هتل‌ها و تسهیلات توریستی (Rezvani, 2008). اثرات اجتماعی از قبیل رشد و ارتقای فرهنگی و اجتماعی، بالا رفتن ارتباطات متقابل بین جامعه مهمان و میزبان، بالا رفتن سطح سواد، افزایش سطح مشارکت (Slee, 1997: 81). تغییر نظام ارزش‌های افراد و جامعه، الگوی رفتاری، ساختارهای اجتماعی سبک و کیفیت زندگی (Hall & Page, 2001:126). اثرات زیست محیطی از قبیل بازسازی محیط‌زیست، افزایش آگاهی‌های زیست محیطی (lowch, 2001:87) تخریب محیط‌زیست، ایجاد حساسیت‌های زیست محیطی برای ساکنان روستایی، آلودگی محیطی، ریختن زباله در اماکن عمومی (Mowforth & Munt, 2015: 286).

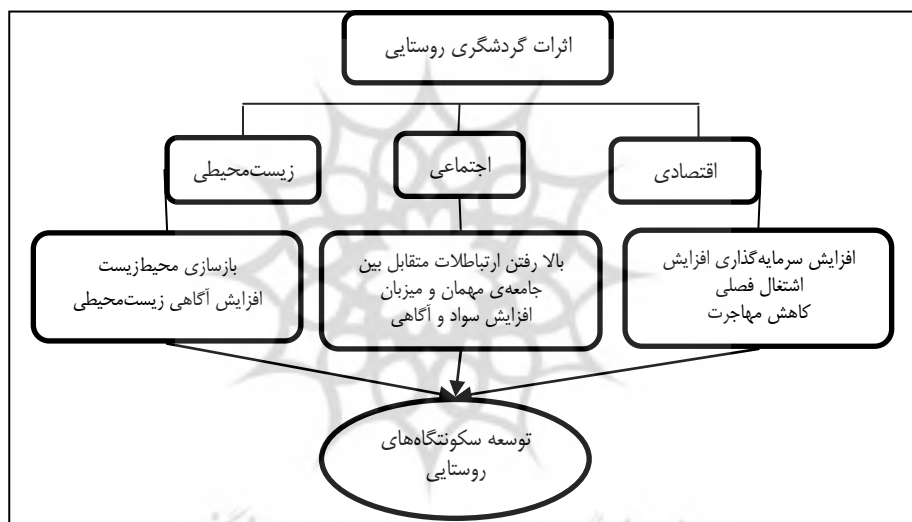
به برخی از پژوهش‌های که اخیراً در رابطه با گردشگری روستایی صورت گرفته است در جدول (۱) مورد بررسی قرار گرفته است.

جدول ۱. برخی از سوابق مطالعاتی پژوهش

محقق	عنوان تحقیق	یافته‌های تحقیق
International Labour Organization (2018)	گردشگری پایدار- تسهیل‌گری برای توسعه اقتصادی و اجتماعی همه‌جانبه و کاهش فقر در مناطق روستایی	نتایج تحقیق نشان می‌دهد که گردشگری نیروی محرک مهمی برای توسعه اقتصادی-اجتماعی روستایی است و بعنوان یک عامل تسهیل‌گر توسعه زیرساخت‌ها، خدمات عمومی و تنوع اقتصادی در مناطق روستایی است.
Melichová & Majstrfková (2017)	آیا گردشگری روستایی یک پیش‌راننده توسعه در چشم انداز توسعه روستایی؟ مورد: جمهوری اسلواکی	نتایج تحقیق نشان می‌دهد مناطق روستایی که در سال‌های قبل با جمعیت گریزی مواجه بوده‌اند، در اثر توسعه گردشگری و بهبود زمینه‌های اقتصادی این بخش از فعالیت‌ها به موتور پیش‌ران توسعه روستایی تبدیل شده است.
Petrović et al (2017)	گردشگری به‌عنوان یک رویکرد توسعه پایدار روستایی در کشورهای پست‌سوسیالیستی (مورد: مقایسه تطبیقی؛ صربستان-اسلونی)	نتایج تحقیق نشان می‌دهد که گردشگری در مناطق روستایی صربستان و اسلونی نقش مهمی در بهبود رابطه متقابل دوستانه بین ساکنان و بازدید کنندگان، بهبود کیفیت زیرساخت‌ها و مراکز بهداشتی داشته است.
Regmi (2016)	گردشگری روستایی در نپال: توسعه و پایداری	نتایج نشان می‌دهد که توسعه گردشگری از طریق مشارکت مردم محلی، ارتقای آموزش و مهارت به جامعه در بهبود خدمات بهداشتی، امنیت غذایی، آگاهی درباره حفاظت از محیط‌زیست و متنوع‌سازی اقتصاد محلی مؤثر است.
Ionela et al	مزایا و محدودیت‌های توسعه گردشگری در مناطق	نتایج نشان می‌دهد که گردشگری روستایی به جذب ارز خارجی و منابع مالی

داخلی، توسعه سرمایه گذاری و تحریک اقتصاد محلی کمک می‌کند.	روستایی در منطقه دره امپوئی - رومانی	(2015)
نتایج تحقیق نشان می‌دهد گردشگری با توجه به کارکرد چندگانه خود به عنوان نیروی اصلی پیش‌برنده در توسعه اقتصادی- اجتماعی و تحولات کالبدی سکونتگاه‌های روستایی مطرح است.	توریسم روستایی و اثرات آن در مناطق روستایی بنگال	Ahmed & Jahan (2013)
نتایج تحقیق نشان می‌دهد که توسعه گردشگری بر روستاهای مورد بررسی آثار متفاوتی داشته است. همچنین روستاهای با وجود دارا بودن جاذبه نیازمند توجه و تقویت زیرساخت‌های منطقه می‌باشد.	بررسی اثرات گردشگری بر توسعه روستایی از دیدگاه جامعه میزبان (مورد: بخش ماهان شهرستان کرمان)	Ghanbari et al (2013)
نتایج تحقیق نشان می‌دهد که توسعه گردشگری تغییرات مثبتی را در ابعاد اقتصادی، اجتماعی، کالبدی و زیست محیطی در سطح روستاهای منطقه فراهم نموده است.	بررسی آثار اقتصادی، اجتماعی، کالبدی و زیست محیطی توسعه گردشگری در سکونتگاه‌های روستایی از دیدگاه گردشگران و روستاییان (مورد: دشت ارژن - فارس)	Anabestani et al (2012)
نتایج تحقیق نشان می‌دهد سرمایه گذاری در گردشگری روستایی می‌تواند به عنوان توسعه کشاورزی و تجارت، کاهش مهاجرت افراد تحصیل کرده و بازسازی مناطق روستایی کمک کند.	در مقاله‌ای با عنوان گردشگری روستایی جایگزین برای توسعه پایدار، لوآندا، کنیا	Okech et al (2012)
نتایج تحقیق نشان می‌دهد که توسعه گردشگری در مناطق روستایی به بهبود زمینه‌های شغلی و درآمدی، افزایش ماندگاری روستاییان، بازسازی روستا و توسعه بازار محلی می‌انجامد.	گردشگری روستایی در مراکش	Nusser (2005)

در این قسمت به طراحی مدل مفهومی تحقیق پرداخته شده است شکل (۱).

شکل ۱. مدل مفهومی تحقیق

روش پژوهش

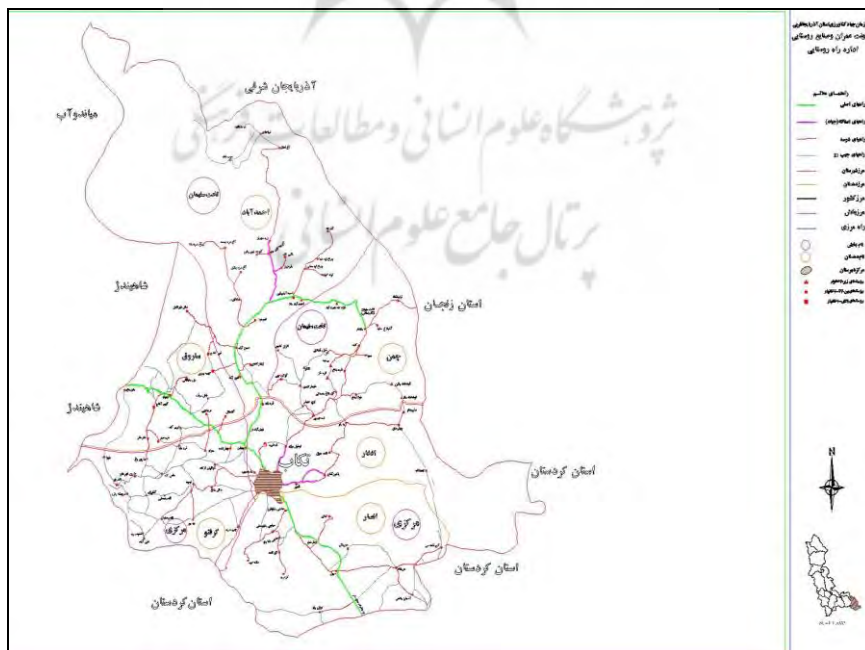
در این پژوهش از ترکیب روش‌های اسنادی و پیمایشی، با تأکید بر پیمایش تحلیلی یا ربطی به عنوان متداول‌ترین روش تحقیقات میدانی، همراه با استفاده از تکنیک مصاحبه حضوری مستقیم و تکمیل پرسش‌نامه برای شناسایی چگونگی توزیع و سهم روابط متقابل بین متغیرهای مورد نظر استفاده گردیده است. برای تحلیل روابط بین متغیرها براساس مقیاس سنجش متغیرها از آزمون‌های t تک نمونه‌ای و تحلیل واریانس استفاده شده است. شهرستان تکاب که براساس سرشماری نفوس مسکن سال ۱۳۹۵ جمعیت آن بالغ بر ۸۰۵۵۶ نفر بوده و از این تعداد ۴۰۳۲۱ نفر زن و ۴۰۲۳۵ نفر مرد بوده است، تعداد ۴۹۶۷۷ نفر در مناطق شهری و ۳۰۸۷۹ نفر در مناطق روستایی ساکن بوده‌اند و مجموعاً دارای ۲۳۴۸۲ خانوار می‌باشند (Statistical Center of Iran, 2016) جامعه آماری نیز از ساکنان روستاهای شهرستان تکاب بوده، به دلیل حجم بالای جامعه مورد مطالعه و پراکندگی آن، جامعه مورد نظر ساکنان ۶ روستا انتخاب شد. براساس قواعد نمونه‌گیری تصادفی از هر دهستان یک روستا، شامل: روستای قینرجه (دهستان احمد آباد)، روستای یلقون آغاج (دهستان افشار)، روستای دورباش (دهستان انصار)، روستای نصرت آباد (دهستان چمن)، روستای ساریقورخان (دهستان کرفتو) و روستای چوپلو (دهستان ساروق) در مجموع شش روستا به شرح جدول (۲) انتخاب گردید. تعیین و محاسبه حجم نمونه‌ها با استفاده از روش کوکران انجام گرفته (Hejazi, 2001) که در جدول (۲) به آن‌ها پرداخته شده است.

جدول ۲. مشخصات روستاهای منتخب برای نمونه گیری و مطالعه

نام شهرستان	نام بخش	نام دهستان	اسامی روستاهای منتخب برای مطالعه	تعداد جمعیت روستاهای منتخب برای مطالعه	تعداد خانوارهای روستاهای منتخب
تکاب	تخت سلیمان	چمن	نصرت آباد	۸۵۱	۳۳۵
		احمد آباد	قینزجه	۸۵۴	۲۸۲
		ساروق	چوپلو	۱۷۸۸	۴۹۲
	بخش مرکزی	انصار	دورباش	۷۳۹	۲۱۹
		افشار	یلقون آغاج	۶۶۱	۳۱۳
		کرفتو	ساریخورخان	۱۰۳	۳۲
جمع	۲	۶	۶	۴۹۸۶	۱۴۷۳

کلرو جغرافیایی پژوهش

شهرستان تکاب در جنوب شرقی استان آذربایجان غربی و بین عرض جغرافیایی ۳۶ درجه و ۱۵ دقیقه تا ۳۶ درجه و ۴۸ دقیقه طول شرقی و ۴۶ درجه ۴۶ دقیقه و ۴۷ درجه و ۲۵ دقیقه عرض شمالی واقع شده است. مساحت شهرستان تکاب با ۲۵۳۲/۴ کیلومتر مربع، ۶/۷ درصد از سطح کل استان را در بر می گیرد. این شهرستان بین ۴ استان آذربایجان شرقی، آذربایجان غربی، کردستان و زنجان واقع شده است از شمال با شهرستان هشترود (استان آذربایجان شرقی)، از غرب با شهرستان شاهین دژ (استان آذربایجان غربی)، از جنوب غربی با شهرستان سقز (استان کردستان)، از جنوب با شهرستان بیجار (استان کردستان) و از شرق با شهرستان ماهنشان (استان زنجان) همسایه می باشد، شهرستان تکاب به مرکزیت شهر تکاب از طریق جاده آسفالتی و از طریق شهرهای شاهین دژ و میاندوآب، بطول ۳۰۰ کیلومتر با مرکز استان (ارومیه) و از طریق راه ارتباطی بیجار- تکاب و ندی- تکاب، با پایتخت و مرکز کشور (تهران) ارتباط برقرار می کند. فاصله تکاب با تهران، ۵۴۰ کیلومتر است. تکاب تا سال ۱۳۶۹ یکی از بخش های شهرستان میاندوآب محسوب می شد که بر اساس تقسیمات کشوری همان سال از شهرستان میاندوآب جدا و بصورت شهرستان مستقل درآمد. شهرستان تکاب شامل ۲ بخش است، مرکزی و تخت سلیمان با مجموع ۶ دهستان احمدآباد، چمن، ساروق، انصار، افشار و کرفتو و تعداد ۱۰۲ روستا دارای سکنه می باشد (Takab city governorate site, 2020).

شکل ۲. موقعیت جغرافیایی محدوده مورد مطالعه

نام شهرستان تکاب همان اندازه که با طلا و کارخانه‌های تولید طلا و صنعت فرش دستباف گره خورده با جاذبه‌های توریستی و گردشگری نیز عجین شده است. تکاب که همواره نام وزین قطب گردشگری آذربایجان غربی را با خود یدک کشیده، متأسفانه هیچگاه طعم توسعه یافتگی در حوزه گردشگری را نچشیده است، حتی ثبت جهانی مجموعه غرور انگیز تخت سلیمان نیز این افتخار را برای شهری که طلا، فرش، صنایع دستی، محوطه‌های باستانی جهانی و چشمه‌های آب درمانی را یکجا دارد به ارمغان نیاورده است (Khaleq Nejad, 2014). شهرستان تکاب بیش از ۱۶۰ اثر میراث فرهنگی و گردشگری تاریخی و طبیعی ثبت شده ملی دارد که مهمترین آن‌ها در مجموعه میراث فرهنگی و گردشگری تخت سلیمان است که در سال ۱۳۸۲ در فهرست آثار سازمان یونسکو به عنوان چهارمین اثر جهانی کشور ثبت گردید است (Matlobi, 2017). علاوه بر این ده‌ها اثر تاریخی و طبیعی دیگر در مناطق مختلف تکاب خودنمایی می‌کنند که چون گنجی در خرابه در انتظار توجه و کشف هستند. لذا در این بخش چند مورد مهم از جاذبه‌های شهرستان در جدول (۳) مورد اشاره قرار می‌گیرد.

جدول ۳. جاذبه‌های گردشگری شهرستان تکاب

نام جاذبه	ویژگی جاذبه
تخت سلیمان	آوازه این اثر جهانی است. مساحت محوطه باستانی آن ۱۲ هکتار می‌باشد و مربوط به دوره‌های سلسله اشکانیان، ساسانیان و ایلخانان است. مجموعه آثار باستانی تخت سلیمان وسیع ترین تاسیسات مذهبی واجتماعی دوره ساسانی بوده، که تاکنون شناسایی و از زیر خاک بیرون آورده شده است.
بقعه ایوب انصاری	در روستای دورباش که در ۱۳ کیلومتری جنوب شهرستان تکاب به عنوان یکی از اماکن مهم مذهبی شهرستان تکاب بوده. این بقعه برفراز قله کوهی در روستای دورباش تکاب واقع شده که مدفن یکی از فقه‌های قرن نهم هجری قمری به نام ایوب انصاری ملقب به سلطان المارافین است و به عنوان زیارتگاهی مهم در تکاب و روستاهای منطقه از احترام خاصی برخوردار است.
مسجد روستایی اغولبیگ	مسجد جامع روستای اغولبیگ یکی از آثار تاریخی که در پنج کیلومتری تکاب واقع شده است. مربوط به دوران قاجار می‌باشد ضمناً حمام قدیمی و یخچال طبیعی نیز در این روستا واقع گردیده است.
مسجد جامع شهرستان تکاب	که متعلق به اواخر سلسله قاجاریه است.
عمارت سردار افشار	در زمان سلطنت ناصرالدین شاه قاجار توسط "سردار حسینعلی‌خان افشار" در سال ۱۲۸۱ بنا شده است.
بازار بزرگ روباز شهرستان تکاب	بازار رو باز شهر تکاب به دستور ساعد السلطان افشار (فتحعلی خان افشار) توسط استاد غلامحسین معمار باشی تبریزی معمار معروف شهر تبریز در سال ۱۳۲۸ تا سال ۱۳۳۸ ساخته شد. طول این بازار زیاد بوده و به همین علت آن را منحصربه‌فرد ساخته است. بیشتر بازارهای سنتی کشور سر بسته هستند، اما بازار تاریخی تکاب تنها بازاری روباز سنتی در کشور است که در دوره پهلوی اول و با سبک معماری آن دوره با درهای زیبا و چوبی به روش بیمون بندی ساخته شده است.
کلیسای چهارطاق	در شمال غربی و در ۳۶ کیلومتری تکاب در روستایی به همین نام قرار گرفته است. در حال حاضر تنها پایه‌های چهار ستون این بنا به جای مانده است.
پل ساروق	یکی از آثار ملی ایران است که در ۱۵ کیلومتری شمال غرب تکاب بر روی رودخانه ساروق بنا شده است. قدمت این پل به دوران حکومت سلسله صفوی باز می‌گردد.
قلعه ساریفورخان	مرکز تمدن‌های هزاره اول بوده است و از عصر مادها تا سلسله ساسانیان، اقوام متعددی در آنجا سکونت داشته‌اند.
قلعه تاریخی دورباش	عمارت رشیدالدوله، یکی از بناهای تاریخی زیبا و ارزشمند این شهرستان است که مربوط به یکی از حکمرانان ایل افشار در دوره شاهان قاجار است.
قلعه تاریخی نصرت آباد	این بنا نیز سکونتگاه ییلاقی فتحعلی خان افشار (ساعد سلطان) مالک بخشی از روستاهای شهرستان تکاب می‌باشد.
تالاب چلمی روستای بدرلو	یکی از شگفت انگیزترین آثار طبیعی شهرستان به شمار می‌رود در ۱۵ کیلومتری شهرستان تکاب در نزدیکی روستای بدرلو واقع شده است.
آب‌های گرم معدنی	آب گرم، معدنی ودر مانی روستای قینرجه، آب گرم، معدنی و درمانی روستای احمدآباد. آب سرد، معدنی و درمانی روستای یار عزیز.
زندان برنجه	در جنوب روستایی به نام برنجه در ۲۸ کیلومتری شمال تکاب واقع شده.
چشمه علی بلاغی	واقع در روستای قره‌بلاغ که جزء پرآب ترین چشمه‌های شهرستان بوده و سالیانه گردشگران فراوانی را برای خود جذب می‌کند.
آبشار قینرجه	در ناحیه غربی کوه بلیس در روستای قینرجه حدود ۵۰ کیلومتری شمال تکاب قرار گرفته است. اطراف این آبشار دارای جلوه‌های طبیعی و پوشش گیاهی بسیار متنوعی است. کوه‌های سر به فلک کشیده شامل: چهل چشمه (قرخ بلاغ)، بلی (پر باد)، قارقالان (یخچال)، گچی قلعسی (قلعه بز) شام میرزا، و چشمه سارهای پرآب مانند: قله بلاغی (چشمه قیله)، چوبان کره، بالی بلاغ (چشمه غسل)، چشمه فتح اس... و همچنین منابع بسیار غنی از گیاهان دارویی بوده و جزء زیباترین روستاهای شهرستان تکاب و آذربایجان غربی محسوب می‌شود، که سالیانه گردشگران زیادی از این منطقه بازدید می‌کنند.
کوه بلیس	با نام محلی بالقر یا هاچاداغی، در هشت کیلومتری مجموعه میراث جهانی تخت سلیمان و آتشفشان آذرگشنسب در ۶۰ کیلومتری شمال شرقی مرکز شهرستان تکاب، با دو قله تقریباً هم اندازه به ارتفاع های ۳۳۵۰ و ۳۶۵۵ متر، از فاصله دور خودنمایی کرده. وجود دریاچه‌ای شگفت انگیز و کوچک بین دو قله این کوه، اشراف قله این کوه بر مجموعه باستانی تخت سلیمان و نیز وجود استحکامات، ارک ها و حصارهای باستانی دوره ساسانی در قله این کوه که به تخت بلیس مشهور است و بنا بر روایات تاریخی برای دیده بانی و نگهبانی از مجموعه تخت سلیمان، آتشفشان آذرگشنسب دوره ساسانی و قلعه ییلاقی پادشاهان ادوار مختلف باستانی ساخته شده است.
کوه میان تهی زندان سلیمان	یکی از مهمترین جاذبه‌های گردشگری شهرستان تکاب است که این کوه میان تهی مخروطی شکل در فاصله ۳ کیلومتری غرب مجموعه میراث جهانی تخت سلیمان و در ۴۰ کیلومتری شهر تکاب واقع شده است. ارتفاع این کوه میان تهی شگفت انگیز از سطح زمین‌های مجاور بین ۹۷ تا ۱۰۷ متر بوده که برفراز آن دهانه گودال عمیقی در حدود ۸۰ متر دیده می‌شود که قطر دهانه آن بطور تقریبی ۶۵ متر است.

یافته‌ها و بحث

بررسی ویژگی پاسخگویان با توجه به نتایج جدول (۴) نشان می‌دهد که ۸۰ درصد پاسخگویان مرد و ۶۸ درصد در رده سنی ۳۱ تا ۴۰ ساله می‌باشند. از لحاظ سطح تحصیلات ۴۹/۵ درصد دبیرستان، ۸۹/۴ دارای بیش از ده سال سابقه سکونت در روستا بوده و شغل اصلی ۴۳ درصد از پاسخگویان اشتغال در مشاغل آزاد می‌باشد. به لحاظ بعد خانوار، تعداد افراد ۳ تا ۴ نفره بالغ بر ۶۳ درصد بوده است (جدول ۴).

جدول ۴. ویژگی‌های فردی پاسخگویان

مولفه	بیشترین تعداد پاسخگویان	درصد	مولفه	بیشترین تعداد پاسخگویان	درصد
سن	۳۱ تا ۴۰ سال	۶۸/۶	شغل اصلی	آزاد	۴۳/۲
جنسیت	مرد	۸۰/۲	سابقه سکونت	بیش از ۱۰ سال	۸۹/۴
سطح تحصیلات	دبیرستان	۴۹/۵	بعد خانوار	۳ تا ۴ نفر	۶۳

جهت تحلیل و آزمون فرضیه نقش گردشگری روستایی در توسعه روستایی از آزمون t تک نمونه‌ای بهره گرفته شده است. تحلیل میانگین عددی مبین مطلوب بودن سطح اثرات گردشگری روستایی در شاخص‌های اقتصادی، اجتماعی-فرهنگی و کالبدی است. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد، شاخص اقتصادی (۳/۵۹)، شاخص کالبدی (۳/۶۵) و اجتماعی (۳/۳۶) بالاترین میانگین عددی و در سطح مطلوب، و شاخص زیست‌محیطی (۲/۸۹) کمترین میانگین عددی را داشته و در سطح نامطلوب قرار داشته است. با احتساب دامنه طیفی در خانوارهای ساکن در روستاهای نمونه که بین ۱ تا ۵ بر اساس طیف لیکرت در نوسان است، بیانگر تأثیرگذاری مثبت گردشگری روستایی بر ابعاد اقتصادی و تأثیرگذاری منفی بر ابعاد زیست محیطی می‌باشد. در شاخص اجتماعی پایین‌ترین میانگین عددی را داشته است (جدول ۵).

جدول ۵. نقش گردشگری روستایی در توسعه پایدار روستایی با استفاده از آماره t

شاخص‌ها	میانگین	آماره t	درجه آزادی	مطلوبیت عددی = ۳		فاصله اطمینان ۹۵ درصد	
				معناداری	تفاوت میانگین	حد پایین	حد بالا
اقتصادی	۳/۵۹	۲۷/۸۲۷	۲۴۲	۰/۰۰۰	۰/۵۹	۰/۵۴۵۳	۰/۶۲۸۴
درآمد	۴/۱۷	۲۸/۵۴۳	۲۴۲	۰/۰۰۰	۱/۱۷	۰/۹۴۶۳	۱/۰۸۶۶
اشتغال	۳/۱۲	۵/۳۲۶	۲۴۲	۰/۰۰۰	۰/۱۲	۰/۰۷۵۸	۰/۱۶۴۹
سرمایه‌گذاری	۳/۰۵	۱/۵۶۷	۲۴۲	۰/۰۰۰	۰/۰۵	۰/۰۱۲۵	۰/۱۰۹۶
اجتماعی	۳/۳۶	۱۴/۹۰۸	۲۴۲	۰/۰۰۰	۰/۳۶	۰/۳۱۰۳	۰/۴۰۴۸
مشارکت	۳/۸۲	۲۶/۵۸۷	۲۴۲	۰/۰۰۰	۰/۸۲	۰/۷۶۱۳	۰/۸۸۳۱
امنیت	۳/۵۰	۱۲/۶۱۶	۲۴۲	۰/۰۰۰	۰/۵۰	۰/۴۲۳۷	۰/۵۸۰۴
ماندگاری	۳/۳۳	۹/۴۱۰	۲۴۲	۰/۰۰۰	۰/۳۳	۰/۲۶۲۳	۰/۴۰۱۱
ارزش‌های محلی	۲/۷۰	-۷/۶۳۷	۲۴۲	۰/۰۰۰	۰/۳۰	-۰/۳۷۹۲	-۰/۲۲۳۷
کالبدی	۳/۶۵	۱۹/۵۴۵	۲۴۲	۰/۰۰۰	۰/۶۵	۰/۵۸۷۶	۰/۷۱۹۴
ساختار کالبدی	۳/۸۴	۲۵/۱۰۵	۲۴۲	۰/۰۰۰	۰/۸۴	۰/۷۷۲۷	۰/۹۰۴۳
دانش ساخت و ساز	۳/۱۶	۳/۶۸۵	۲۴۲	۰/۰۰۰	۰/۱۶	۰/۰۷۴۲	۰/۲۴۴۷
معاور- دسترسی	۳/۶۲	۱۵/۴۷۷	۲۴۲	۰/۰۰۰	۰/۶۲	۰/۵۴۲۳	۰/۷۰۰۵
رعایت حریم	۳/۶۵	۱/۴۷۷	۲۴۲	۰/۰۰۰	۰/۶۵	۰/۶۴۵۳	۰/۵۸۰۴
زیست محیطی	۲/۸۷	-۳/۵۷۳	۲۴۲	۰/۰۰۰	۰/۱۳	-۰/۲۰۶۸	-۰/۰۵۹۸
تغییرات کاربری	۲/۲۸	-۳/۵۷۳	۲۴۲	۰/۰۰۰	۰/۷۲	-۰/۲۰۶۸	-۰/۰۵۹۸
آلودگی منابع آب	۲/۰۲	-۰/۳۷۵	۲۴۲	۰/۰۰۰	۰/۹۸	-۰/۰۸۳۲	-۰/۱۲۲۳
بهداشت محیط	۲/۷۵	۱۶/۰۱۶	۲۴۲	۰/۰۰۰	۰/۱۵	۰/۶۵۸۳	۰/۸۴۲۹
مصرف انرژی	۲/۴۵	۱۲/۷۸۳	۲۴۲	۰/۰۰۰	۰/۵۵	۰/۰۷۵۸	۰/۱۶۴۹

در این قسمت از تحلیل یافته‌ها از آزمون رگرسیون خطی چند متغیره استفاده شده است. به طوری که از شاخص توسعه روستایی به عنوان متغیر وابسته و از اثرات اقتصادی، اجتماعی - فرهنگی، کالبدی و زیست محیطی (مستخرج از داده‌های پرسش‌نامه) به عنوان متغیر مستقل بهره گرفته شده است. بررسی مدل برازش رگرسیونی عوامل تاثیرگذار در توسعه روستایی در اثر توسعه گردشگری از دیدگاه پاسخگویان نشان می‌دهد که ضریب تعیین (۰/۸۴۲) بوده است و نشان‌دهنده تاثیر مثبت در توسعه روستایی در ابعاد متغیرهای مستقل می‌باشد (جدول ۶).

جدول ۶. تحلیل واریانس مبتنی بر وجود رابطه خطی بین عوامل تاثیرگذار در توسعه روستایی

ابعاد	مجموع مربعات	درجه آزادی	میانگین مربعات	آماره آزمون F	سطح معناداری
اثر رگرسیونی	۸۷۰۵/۸۸۶۸	۴	۲۱۷۶/۲۴۶۷	۳۱۶/۹۵۸	۰/۰۰۰
باقیمانده	۱۶۳۴/۱۲۸۸	۲۳۸	۰/۰۹۳	-	-
کل	۱۰۳۴۰/۱۵۶	۲۴۲	-	-	-

با نگاهی به مقادیر F روشن است که یک واحد تغییر در انحراف معیار عوامل تاثیرگذار بر توسعه روستایی از دیدگاه پاسخگویان در روستاهای مورد مطالعه در ابعاد اقتصادی، اجتماعی - فرهنگی، کالبدی، محیطی و نهادی به ترتیب به اندازه ۰/۷۷۵، ۰/۱۷۶، ۰/۰۴۶، ۰/۰۵۷ واحد تغییر در توسعه روستایی در اثر گردشگری روستایی ایجاد خواهد شد (جدول ۶). از اینرو، توسعه گردشگری با توجه به ارتباطاتی که با فعالیت‌های اقتصادی دارد بیشترین تاثیر در شاخص‌های اقتصادی توسعه روستایی بر جای گذاشته است. (جدول ۷).

جدول ۷. ضرایب شدت روابط میان متغیرهای تاثیرگذار بر توسعه پایدار روستایی

ابعاد	ضرایب غیر استاندارد		T	سطح معنی‌داری
	B	Bخطای		
عرض از مبدأ	۱/۴۳۰	۲/۰۱۶	۰/۷۰۹	۰/۴۷۹
اقتصادی	۱۵/۴۰۹	۰/۵۹۴	۲۵/۹۲۷	۰/۰۰۰
اجتماعی - فرهنگی	۳/۰۸۰	۰/۵۹۴	۵/۱۸۸	۰/۰۰۰
کالبدی	۰/۵۷۸	۰/۴۰۷	۱/۴۲۰	۰/۱۵۷
محیطی	۰/۶۴۵	۰/۳۴۲	۱/۸۸۹	۰/۰۶۰

نتیجه‌گیری

گردشگری روستایی از دو جنبه دارای اهمیت می‌باشد، یکی به عنوان یک فعالیت گسترده جهانی و دیگری تاکید بر توسعه سیاست‌های منطقه‌ای و محلی. گردشگری روستایی به عنوان یک فعالیت جهانی امروزه با توجه به سه اصل ایجاد اشتغال و درآمد زایی، رضایت گردشگر و حفظ وحراست از محیط زیست اهمیت دو چندان یافته است. در اکثر کشورها ترویج گردشگری روستایی در سر لوجه برنامه دولت‌ها قرار دارد. جهت آزمون فرضیه‌ها و تحلیل میزان تأثیرات شاخص‌های اجتماعی، اقتصادی، کالبدی و زیست محیطی بر توسعه سکونتگاه‌های روستایی شهرستان تکاب مورد از آزمون‌های t تک نمونه‌ای و رگرسیون بهره گرفته شده است. نتایج تحقیق حاکی از آن است که بین چهار ابعاد توسعه روستایی با گردشگری روستایی رابطه معناداری وجود دارد. در مدل برازش رگرسیونی، ضریب تعیین برابر با (۰/۸۴۲)، و در در سطح ۹۹ درصد معنادار بوده است که نشان‌دهنده تاثیر مثبت گردشگری روستایی بر ابعاد متغیرهای مستقل تحقیق می‌باشد. مقادیر F به ترتیب در ابعاد اقتصادی، اجتماعی - فرهنگی، کالبدی، محیطی (۰/۷۷۵، ۰/۱۷۶، ۰/۰۴۶، ۰/۰۵۷) می‌باشد. از اینرو، توسعه گردشگری با توجه به ارتباطاتی که با فعالیت‌های اقتصادی دارد بیشترین تاثیر در شاخص اقتصادی توسعه روستایی بر جای گذاشته است. نتایج حاصل از آزمون t تک نمونه‌ای نشانگر مطلوب بودن و تأثیرگذاری مثبت گردشگری روستایی در شاخص‌های اقتصادی (۳/۵۹)، اجتماعی - فرهنگی (۳/۳۶) و کالبدی (۳/۶۵) است. بدین ترتیب گردشگری روستایی سبب ایجاد اشتغال در ابعاد کوچک، فروش محصولات کشاورزی، فروش محصولات صنایع روستایی موثر بوده است و حضور گردشگران باعث رونق اقتصادی روستا گردیده است. در این بین بایستی به این مسئله نیز توجه

داشت که اگرچه توسعه گردشگری روستایی نقش مهمی در اقتصاد منطقه گذاشته است در مقابل نگرانی‌های مانند افزایش قیمت زمین، افزایش هزینه‌های زندگی و... را نیز سبب گردیده است نتیجه این تحقیق با نتایج تحقیقات (Ionela et al, 2015) (محلی) پایین‌ترین میانگین عددی (۷/۶۳۷-) را داشته است. که مبین تأثیرگذاری منفی گردشگری روستایی بر ارزش‌های محلی جامعه روستایی می‌باشد که با افزایش ورود گردشگران به روستا و توسعه آن به مرور زمان سبک زندگی و آداب و رسوم منطقه روستایی تغییر کرده و فرهنگ اصیل روستایی کمرنگ گشته است. حضور گردشگران در منطقه اثرات زیادی در زندگی و فرهنگ مردم گذاشته است، تغییر در نوع پوشش، سطح آگاهی و سواد اجتماعی ملزومات زندگی و تغییرات در بافت مسکن، ارتباطات اجتماعی، مسائل سیاسی، دخالت در سرنوشت خود، حضور در مجامع علمی، سطح بالای علمی زنان و مردان و سایر موارد البته این تغییرات اگر چه در خیلی از موارد مثبت بوده ولی در برخی موارد نیز تأثیرات منفی گذاشته بطوری که برخی از آداب و رسوم محلی که مختص به فرهنگ آن منطقه بوده دچار تغییر و تحول شده است. نتایج این تحقیق با نتایج تحقیقات (Javan, 2004) (Salehpour et al, 2019), (Asadi et al, 2016) مطابقت دارد. شاخص کالبدی با دارا بودم میانگین عددی (۳/۶۵) در سطح مطلوب قرار دارد. این امر نشان دهنده وضعیت نسبتاً مطلوب معیار و راه‌های دسترسی روستاهای مورد مطالعه می‌باشد. حضور گردشگران به صورت همزمان سبب گردیده است که به روستاهای مورد مطالعه پول و سرمایه تزریق گردد که یکی از نمودهای آن در ساخت و ساز می‌باشد. که نما و چهره روستا تا حدودی تغییر کرده است البته بخشی از روستا به همان حالت و بافت سنتی خود مانده است. ساخت و ساز تا زمانی که به فرم و بافت سنتی روستا آسیب وارد نکند، مانعی ندارد و به این امر در بحث معابر روستا و ساخت و سازها باید توجه نمود. نتیجه این تحقیق با نتایج تحقیقات (Anabestani et al, 2012), (Einali & Rumiani, 2015) مطابقت دارد. شاخص زیست‌محیطی (۲/۸۷) در سطح نامطلوب قرار داشته و نشانگر تأثیرگذاری منفی بر روستا است. که گردشگری روستایی سبب تخریب محیط‌زیست و تغییرات کاربری شدید زمین‌های کشاورزی شده است. ناآگاهی گردشگران در منطقه سبب آلودگی محیطی، تغییر کاربری اراضی، و دست‌اندازی به باغات و مزارع، از بین بردن برخی گونه‌های ارزشمند گیاهی گردیده است. با توجه به ارتباط مستقیم گردشگران روستایی با محیط طبیعی، در صورت عدم مدیریت این فرآیند، در بسیاری از موارد، گردشگری می‌تواند به تخریب محیط زیست منجر شود. بنابراین، گردشگری روستایی موجب برانگیخته شدن حساسیت‌های زیست محیطی شده است. حفظ بافت‌های با ارزش روستایی، مسکن سنتی و متناسب با اقلیم منطقه و شیوه‌های مختلف سکونت-گزینی در گردشگری مورد تأکید است. نتیجه این تحقیق با نتایج تحقیقات (Ghorbaninia et al, 2015), (Riahi et al, 2014) مطابقت دارد. تحقیق حاضر از این حیث که به بررسی جامع اثرات گردشگری روستایی بر روستاهای منطقه داشته است دارای ارزش و اعتبار علمی می‌باشد. که تا کنون محققان از این منظر اثرات گردشگری رو کمتر مورد مطالعه قرار داده‌اند. نتایج این تحقیق جهت پیشبرد اهداف به لحاظ تقویت منطقه کاربردی می‌باشد و می‌تواند مورد استفاده محققین و مسئولین مربوطه قرار گیرد. جهت بهبود توسعه گردشگری منطقه موارد زیر پیشنهاد می‌شود:

- اقدامات زیربنایی و اقتصادی: مشارکت و سرمایه گذاری دولت در زمینه توسعه فعالیت‌های گردشگری در منطقه- تشویق بخش خصوصی به سرمایه‌گذاری در این صنعت- خدمات رسانی در زمینه امور زیربنایی- ایجاد مراکز اقامتگاهی و خدماتی- رفاهی مناسب و با استاندارد بالا در منطقه برای گردشگران- بالا بردن سطح بهداشت در مراکز اقامتگاهی و پذیرایی.
- اقدامات اجتماعی- فرهنگی: آموزش دهیاران، برقراری نظم و انضباط عمومی در مراکز تفریحی و گردشگری منطقه به ویژه در روزهای تعطیل که گردشگران بیشتری وارد منطقه می‌شوند- رواج فرهنگ گردشگری در منطقه و معرفی گردشگری به عنوان یک صنعت و برشمردن اثرات آن برای افراد محلی- آگاه ساختن گردشگران نسبت به گردشگری روستایی.
- اقدامات زیست محیطی: جلوگیری از تخریب محیط زیست توسط گردشگران، روستاییان و افراد محلی- حفظ منابع گردشگری طبیعی و انسانی موجود در برابر هر نوع برخورد مخرب و غیرمسئولانه از هر جانی که باشد- نصب تابلوهای هشداردهنده در زمینه حفظ محیط زیست.

تقدیر و تشکر

این پژوهش به صورت مستقل بوده و یا حمایت مالی سازمانی انجام نشده است.

References

- Anabestani, A.k., Saeedi, A., & Darvish, H. (2012). Investigating the Economic, Social, Physical and Environmental Impacts of Tourism Development in Rural Settlements from the Perspective of Tourists and Villagers (Case Study: Arjan-Fars Plain. *Journal of Spatial Planning*, 2(1), 1-20. (In Persian)
- Asadi Z., Pourramzan E., & Molaei Hashjin N. (2016). The Role of Participation in Rural development in Khoshk-e bijar District, Rasht County. *Space Economics and Rural Development*, 5(15), 61-82. (In Persian)
- Asghari Sar Scanrood, S., Jalali Ansroudi, T., & Zeinali, B. (2013). Variability Analysis of Tourism Status of Cities Located Around Lake Urmia. *Journal of Regional Planning*, 3(11), 99-114. (In Persian)
- Aliai, M.S. (2015). *Rural Development and the Challenges Facing It*. Arena Publications. Takab city governorate site.
- Baqaei, M., & Nowruzi, O. (2005). Rural tourism is a source of income for the villagers. *Journal of Rural Affairs*, 16. (In Persian)
- Drăgulănescu, I. V., & Druțu, M. (2012). Rural tourism for local economic development. *International Journal of Academic Research in Accounting, Finance and Management Sciences*, 2(1), 196-203.
- Einali, J., & Rumiani, A. (2015). Analysis of the effects of second home tourism in rural areas Case Study: Rural fence Vali city Buin Zahra. *Geographical Space of Ahar*, 49, 136-115. (In Persian)
- Festus, I. A., & Omoboye, I. F. (2015). Rural tourism in ekiti state, Nigeria: Issues, Trajectories, Opportunities Entrepreneurship and Implications for Rural Business Development. *American Journal of Tourism Management*, 4(1), 18-25.
- Faraji Sabkbar, H.A., Matiei Langroudi, S.H., Yadalahi Farsi, J., & Karimzadeh, H. (2012). Ranking of tourism development areas in rural areas using gray tosis (Case study: rural areas of Varzeqan city). *Journal Rural Research*, 3(9), 1-24. (In Persian)
- Ghorbaninia, Z., Nikzad, V., & Salehi, I. (2015). Environmental Impact Assessment of Tourism Projects (Case Study: Evan Tourism Area), *Journal of Tourism Planning and Development*, 5(13), 147-167. (In Persian)
- Ghanbari, S., Ghasemi, M., & Pourjopari, M. (2013). Investigating the effects of tourism on rural development from the perspective of the host community (Case study: Mahan section of Kerman city). *Journal of Spatial Planning*, 3(9), 20-46. (In Persian)
- Hejazi, E., Bazargan A., & Sarmad, Z. (2001). *Research Methods in Behavioral Sciences*. Tehran: Agah Publications. (In Persian)
- Hosseinzadeh Dalir, K., & Heydari, R. (2003). Tourism in Iran, Challenges and Hopes. *Journal of Geography and Regional Development*, 1(1), 23-49. (In Persian)
- Hall, C., & Page, S. (2001). *The Geography of Tourism and Recreation*. Routledge- Sharpley, Richard, and Sharpley Julia, Rural Tourism: An Introduction, *I. T. P., London*, 1997, 7-8, 17-18, 22-30, 60-71
- Hall, C. M., & Müller, D. K. (Eds.). (2004). *Tourism, mobility, and second homes: Between elite landscape and common ground* (Vol. 15). Channel View Publications.
- Hall, C., & Page, S. (2001). *The Geography of Tourism and Recreation*. Routledge.
- Interview with Matlobi, A. (2017). Head of Cultural Heritage, *Handicrafts and Tourism of Takab City*, IRNA News Agency March 13, 2017, News ID 83241675, (In Persian)
- Ionela, G. P., Constantin, B. M., & Dogaru, L. D. (2015). Advantages and limits for tourism development in rural area (Case Study Ampoi and Mureș Valleys). *Procedia Economics and Finance*, 32, 1050-1059.
- Jay, W., & Scott, B. (2011). *Essential Environmental*. San Francisco, Pearson.

- Javan, J., & Saghaei, M. (2004). The role of rural tourism in regional development with emphasis on rural management. *Journal of Geography and Regional Development*, 1(2), 109-124. (In Persian)
- Khosrojerdi, M., & Nouripour, M. (2016). Analysis of villagers' attitudes towards rural tourism using the theory of planned behavior (Case study: Dorodzan section of Marvdasht city). *Journal of Tourism Planning and Development*, 5(19), 94-109. (In Persian)
- Khaleq Nejad, A. (2014). *West Azerbaijan ISNA News Agency*, news code.16771. (In Persian)
- Low, Ch. (2001). Urban tourism: selected case studies. urban tourism project working paper No 1, *Department of geography*, university of Sal ford.
- Mahdavi, M., Ghadiri Masoom, M., & Ghahremani, N. (2008). The effects of tourism on rural development with a survey of villagers in Darreh-e-Kan and Sulqan. *Journal of Village and Development*, 11(2), 39-60. (In Persian)
- Movahed, A., & Dolghoshah, S. (2011). Investigating the tourism capacities for the development of urban tourism in Khorramabad. *Journal Geography and Planning*, 1(1), 87-102. (In Persian)
- Mahmoudi, B., Haghsetan, A., & Maleki, R. (2011). Investigation of obstacles and strategies of rural tourism development using SWOT Matrix. *Journal of Sustainable Development*, 4(2), 125-144.
- Mousavi, S. N., & Rajabi, M. (2012). Application of rank probit model in analyzing the factors affecting the willingness of tourists to pay (Case study: Abyaneh village). *Journal Rural Research*, 3(12), 31-58. (In Persian)
- Melichová, K., & Majstríková, L. (2017). Is Rural Tourism a Perspective Driver of Development of Rural Municipalities? – The Case of Slovak Republic, 14(1), 1-6. DOI: <https://doi.org/10.1515/aree-2017-0001>.
- Molaei Hashjin, N., Vedanlin, K., & Hassan Nejad, M. (2011). Analysis of Tourism Implications in the Instability of Rural Settlements (Case Study: Baladeh Kojoor - Nowshahr County). *Journal Regional Planning*, 1(2), 1-14. (In Persian)
- Mowforth, M., & Munt, I. (2015). *Tourism and sustainability: Development, globalisation and new tourism in the third world*. Routledge.
- Najafikani Kani, A. A. (2016). Investigating the Challenges and Opportunities for Tourism Development in Coastal Villages (Case Study: Babolsar Villages). *Journal Golestan University Scientific and Research*, 8(27), 141-154. (In Persian)
- Nusser, B. (2005). *Rural Tourism in Morocco the Community – Based Project in the South-Moroccan Village of Timidarte*. University of Applied Sciences Eberswalde, Eberswalde, Germany.
- Norris, M., & Winston, N. (2007). Second homes in scenic rural areas of Ireland: Preliminary results from a study of social, economic and environmental impacts. *In European Network for Housing Research*, (ENHR) International Conference on Sustainable Urban Areas (pp. 25-28).
- Okech, R., haghiri, M., & George, B. (2012). rural tourism as a sustainable development alternative: an analysis with special reference to luanda, Kenya, special issue: sustainability, tourism & environment in the shift of a millennium: a peripheral view.
- OECD. (2012). *Promoting Growth in All Regions: Lessons from across the across the OECD*.
- Pourramazan, E., Molaei Hashjin, N., & Asadi, Z. (2016). The Role of Participation in Rural Development in Khoshk-e-Bijar section of Rasht city. *Journal of Space Economics and Rural Development*, 5(1), 61-82. (In Persian)
- Petrović, M. D., Vujko, A., Gajić, T., Vuković, D. B., Radovanović, M., Jovanović, J. M. & Vuković, N. (2017). Tourism as an Approach to Sustainable Rural Development in Post Socialist Countries: a Comparative Study of Serbia and Slovenia. *Sustainability*, 10(1), 1-14.
- Papli Yazdi, M.H., & Saghaei, M. (2006). *Tourism, Nature and Concepts*, Tehran, Samat Publications.
- Riahi, V., & Firoozjaei, M.A. (2014). Investigating the environmental effects of

- tourism on rural settlements (Case: foothill villages of Babol city). *Journal of the Geographical Society of Iran*, 12(40), 148-160. (In Persian)
- Regmi, N. (2016). Rural Tourism in Nepal: Development and Sustainability, (A Case Study of Parbat District, Nepal). Bachelor's Thesis Centria University of Applied Sciences, Degree Programme in Tourism, Talonpojankatu 2, 67100 Kokkola, Finland.
- Ramazan Nejad, Y., & Rokanuddin Eftekhari, A.R. (2019). Strategies for the development of rural coastal tourism in Guilan province. *Journal of Planning Studies of Human Settlements*, 14(1), 19-34. (In Persian)
- Rayan, Ch. (1995). *Recreational tourism. a social science perspective*, Routledge, New York.
- Rokanuddin Eftekhari, A.R., & Qaderi, I. (2002). The role of rural tourism in rural development (critique and analysis of theoretical frameworks). *Teacher of Humanities Quarterly*, 6(2), 23-40. (In Persian)
- Richardson, R. B. (2010). The contribution of tourism to economic growth and food security. Mali: Office of Economic Growth, USAID Mali—Accelerated economic growth team.
- Rezvani, M.R. (2008). *Development of rural tourism with a sustainable tourism approach*. Tehran: University of Tehran Press. (In Persian)
- Salehpour, S., Riahi, A., Azizi, A., & Fathizadeh, F. (2019). Feasibility Study of Rural Tourism Development with Emphasis on Sustainable Development Approach (Case Study: Takht-e Soleiman Takab Section). *Journal of Human Settlements Planning Studies*, 14(1), 111-127. (In Persian)
- Slee, B. (1997). The economic impact of alternative types of rural tourism. *Journal of Agricultural Economics*, 10(6), 179-192.
- Statistics Center of Iran. (2016). Population and Housing Census. (In Persian)
- Satisfactory interview with Matlobi, Amir., Head of Cultural Heritage, Handicrafts and Tourism Department of Takab city, IRNA news agency March 13, 2017, news code
- Zangiabadi, A., Mohammadi, J., & Zirak Bash, D. (2008). Domestic tourism market analysis, Isfahan city. *Journal of Geography and Development*, 4(8), 131-156. (In Persian)
- Zarafshani, K., Sharafi, L., Gravandi, Sh., & Ghobadi, P. (2013). Investigating the effects of tourism development on the promotion of socio-economic indicators of rural areas (Case study: Rijab tourist area in Kermanshah province). *Journal Space Economics and Rural Development*, 2(5), 119-134. (In Persian)

How to cite this article:

Oleiaei, M.S. (2021). Analysis of the role of rural tourism in the development of rural settlements (Case Study: Tkab County, West Azarbaijan Province). *Journal of Studies of Human Settlements Planning*, 15(4), 1345-1358.

http://jshsp.iaurasht.ac.ir/article_672816.html

Analysis of the role of rural tourism in the development of rural settlements (Case Study: Tkab County, West Azarbayjan Province)

Mohammad Sadegh Oleiaei *

Assistant Professor, Geography & Rural planning, Faculty member of the Ministry of Science, Research and Technology, Tehran, Iran

Received: 27 October 2020

Accepted: 27 February 2020

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

Tourism has become an important social reality and a huge economic activity. Most countries, especially those that have natural landscapes, archeological sites, climatic diversity, social customs and traditions in terms of location, have included rural tourism in their national development programs in order to be able to develop their national development.

The study area in this study is Takab city. So far, more than 160 historical and natural monuments have been nationally registered in this region. It has mountaineering attractions, as well as valuable historical monuments such as Takht-e Soleiman, the center of the Sassanid dynasty, movable grass, Chamli Goli in Badrlou village, natural waterfall, warm spring waters of Qinarjeh and Ahmadabad. Due to its special geographical location and refreshing climatic conditions, high mountains, cold and cool springs, it welcomes many tourists every year. Despite the existence of various historical and natural attractions in this region, not enough attention has been paid to it and Takab city has been classified as one of the less developed cities. In this regard, the present article tries to answer three hypotheses: There is a significant relationship between the economic, social, physical and environmental effects of rural tourism and rural development in the region.

Methodology

In this research, it is a combination of documentary and survey methods. tests and analysis of t one-sample test and regression used to analyze the relationships between variables. The statistical population was the residents of villages in Takab city. Due to the high volume of the study population and its dispersion, the population of 6 villages was selected.

Result and Discussion

To analyze and test the hypothesis of the role of rural tourism in rural development, t one-sample test and regression fitting has been used. Numerical mean analysis indicates the desirable level of tourism effects in socio economic cultural and physical indicators. Findings show that socio (3.357), physical (3.653), economic (3.586), index has the highest numerical average and at the desired level and environmental (2.866) index has the lowest numerical average and is at the unfavorable level.

Conclusion

Rural tourism is important in two ways, one as a broad global activity and the other emphasizing the development of regional and local policies. In most countries, the promotion of rural tourism is at the top of the agenda of governments to positively plan their tourism by

* Corresponding Author:

Email: msoliaei@gmail.com

directing citizens to spend leisure time in rural areas, territorial space, and income to be distributed throughout the country. In order to test the hypotheses and analyze the effects of physical, socio- economic and environmental indicators on the development of rural settlements in the city of Takab, t one-sample and regression tests have been used. The results indicate that there is a significant relationship between the four dimensions of rural development and rural tourism.

Key Words: Rural tourism, Economic effects, Social effects, Environmental effects, Takab County

